

พระบรมราชโองการประกาศ

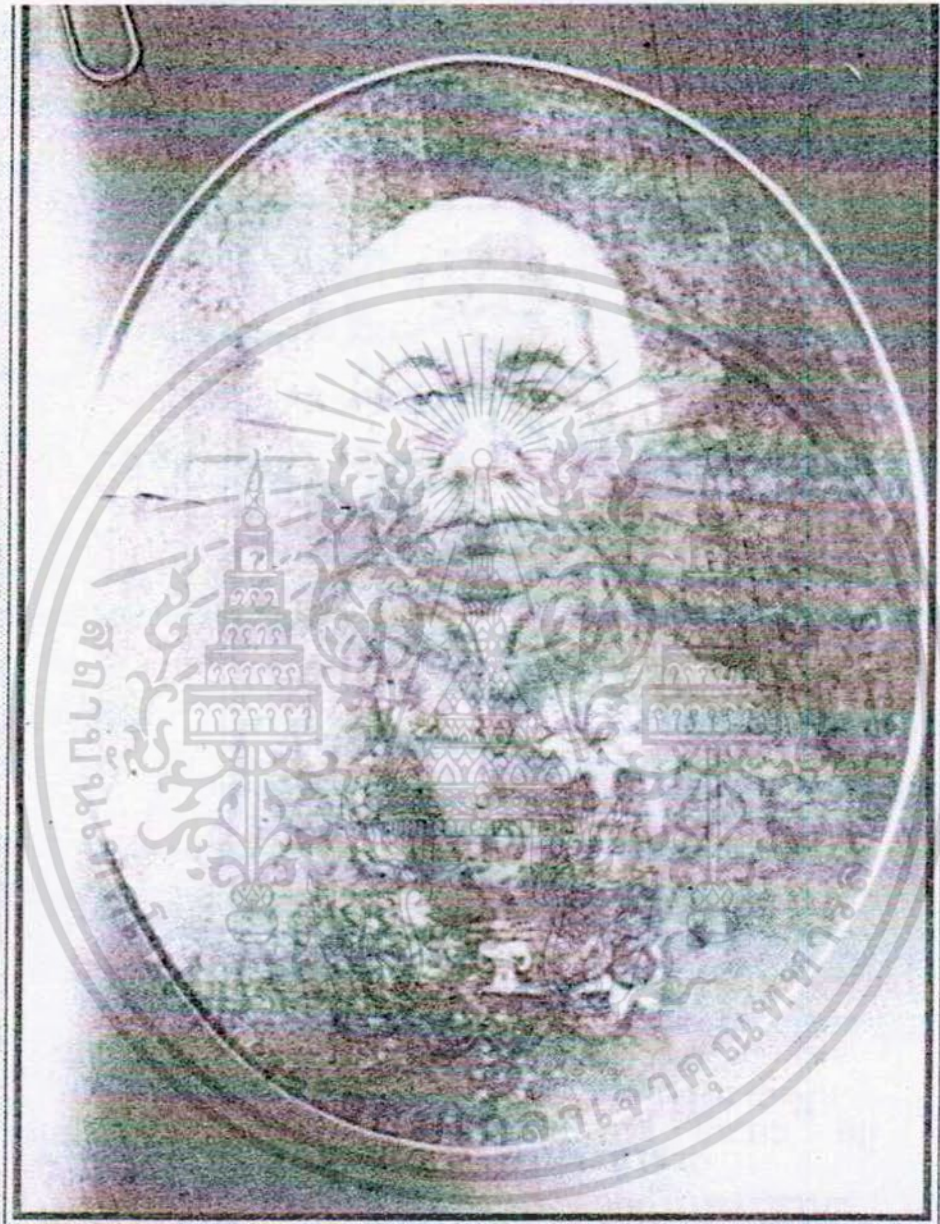
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผู้เขียน: จุฬลดา ภัคดีภูมินทร์

ชื่อบทความ: พระบรมราชโองการประกาศ

ที่มา: เลอะวัง เล่ม ๒ : กรุงเทพฯ : โชคชัยเทเวศร์, ๒๕๓๕. หน้า ๙๖ - ๑๐๔

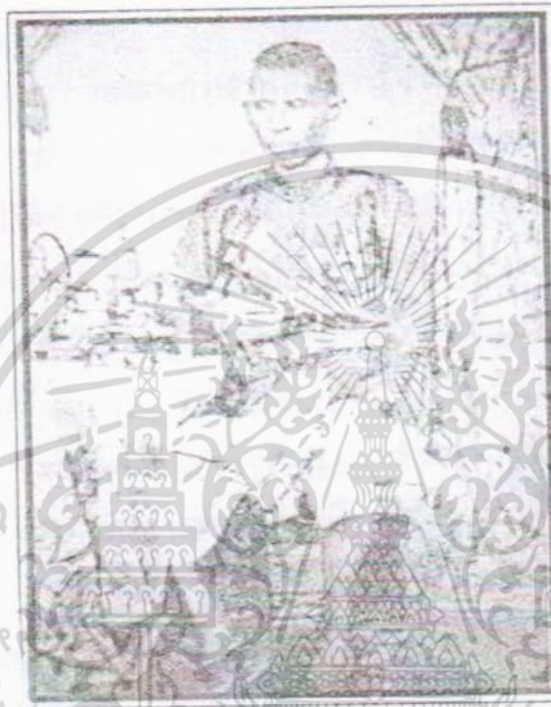
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

๙ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระบรมราชโองการประกาศ

กรมหมื่นน้อยลงกฎกิจปรีชา

พระเจ้าแผ่นดินนั้น ทรงพระมหากรุณาธิคุณ

เป็นห่วงเป็นใยไพร่ฟ้าประชาราษฎร์

แต่เจ้านายพระบรมวงศ์บางพระองค์ก็ทรง “เกะกะ” อยู่

ทำให้พระเจ้าแผ่นดินท่านต้องทรงตกอยู่ในพระฐานะ

“กลืนไม่เข้า คายไม่ออก”

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 ราชวงศ์จักรีทุกพระองค์ ตั้งแต่โบราณกาลมา
 นอกจากจะไม่ทรงรังแกไพร่ฟ้าประชาราษฎร์แล้ว
 ยังทรงพระมหากรุณาธิคุณ ทรงพระเมตตา
 ปกป้องราษฎรของพระองค์มิให้ถูกเจ้านายอื่นทรงรังแกเอาด้วย

ดัง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชโองการประกาศออกมา
 ฉบับหนึ่ง ดังนี้

“...ประกาศห้ามมิให้เข้าเฝ้า กรมหมื่นถาวรรยศ และ กรมหมื่นอลงกฎกิจปรีชา ที่วัง
 นอกจากผู้เป็นกรมชั้น (ณ วันเสาร์ เดือนยี่ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ปีมะเมีย สัมฤทธิ์ศก)

ประกาศให้ส่งต่อ ๆ ไปในข้าราชการ ในพระบรมมหาราชวังทุกหมู่ทุกกรมว่า
 กรมหมื่นถาวรรยศ กรมหมื่นอลงกฎกิจ เมื่อเสด็จอยู่วัง มักทรงเฝ้าอยู่โดยมาก เพราะฉะนั้น
 เว้นเสียแต่คนในกรมฝิพาย แลเกณฑ์ขาดกวาดสนาม ซึ่งเป็นกรมชั้นกรมหมื่นถาวรรยศได้ทรง
 บังคับบัญชาอยู่ แลกรมแสงปืน แลช่างในกรมแสง ซึ่งกรมหมื่นอลงกฎกิจปรีชาได้ทรงบังคับ
 บัญชาอยู่นั้นแล้ว

ห้ามอย่าให้คนอื่นนอกนี้ไปเฝ้าที่วังด้วยธุระใด ๆ ก็ดี ถึงจะมีผู้มาบอกว่ารับสั่งให้หาถ้อย
 ให้ไป ให้คอยเฝ้าเอาเมื่อเสด็จเข้ามาในพระราชวังนี้เถิด อย่าให้ไปเฝ้าที่วังเลย เพราะไปพบเสด็จ
 กำลังเฝ้าอยู่เกลือกจะทรงกริ้วด้วยเหตุอันมิได้ควร แลจะทรงเตะถีบชกตองทำการเกิน ๆ ถ้าแต่เหตุ
 นั้นเกิดวิวาทกับข้าในกรม แลผู้ใด ๆ ที่วังนั้นขึ้นด้วย ก็จะไม่หาพยานยาก ผู้ตัดสินก็จะตัดสินยาก
 เพราะได้ประกาศไว้แต่ก่อนแล้วว่า อย่าให้ผู้ใดเข้าไปวิวาทกับเจ้าของบ้าน ถ้าใครเข้าไปวิวาทจะ
 เอาเป็นแพ้เจ้าของบ้านดังนี้

ก็วังเข้าต่างกรมสองวังนี้ พระองค์เจ้า เจ้าวังมี ปรกติมักทรงเฝ้าอยู่ ว่างเฝ้า มักจะ
 ก่อความขึ้นง่าย ๆ เพราะนั้น ให้ข้าราชการตำแหน่งอื่น นอกจากกรมที่บังคับไว้ นั้น เว้นเสียเถิด
 อย่าเข้าไปเลย ถึงมีเหตุที่ควรจะเฝ้าก็ให้คอยในพระราชวังนี้เถิด

แลกรมที่ออกชื่อมาก่อน ว่าเป็นกรมชั้นอยู่ในบังคับพระองค์เจ้าสองกรมนั้น เมื่อมีเหตุใน
 ราชการควรไปเฝ้า หรือมีรับสั่งให้หาไปด้วยราชการก็ออกไปเฝ้า ถึงกระนั้นก็ให้ระวัง เมื่อเวลาเจ้า
 ทรงเฝ้าอยู่อย่าเข้าไปเฝ้า แลอย่าทุ่มเถียงให้ขัดเคืองขึ้นได้

อนึ่ง ถ้ามีการด่วนหรือการที่ควร ข้าราชการจะไปที่วังทั้งสองนั้น คือมีพระบรมราช
 โองการ รับสั่งให้ไปเชิญเสด็จก็ดี ทูลถามการงานใด ๆ ก็ดี เชิญพระอาการก็ดี เมื่อไปถึงพบเสด็จ
 หรือมิพบเสด็จหรือไปพบเฝ้าอยู่อย่างไร เมื่อไม่ได้ราชการตามพระราชประสงค์ ให้กลับมาราบ
 ทูลพระกรุณาในทันที อย่างรวดเร็ว เมื่อเสด็จขึ้นแล้วก็ให้จดหมายส่งเข้ามาข้างในตามเหตุนั้น

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในการที่มีพระบรมราชโองการรับสั่งใช้ให้ไปถึง (จะ) มีวิวาทบาดคล้องขึ้น จะเอาตามประกาศไว้ก่อนก็ไม่ได้ (คือประกาศที่ว่า อย่าให้ใครเข้าไปวิวาทกับเจ้าของบ้าน ถ้าใครเข้าไปวิวาทจะเอาเป็นแพเจ้าของบ้าน - เขียน) (ต้อง) ชื่อว่าข้าในกรมข่มเหงผู้ถือรับสั่ง

อนึ่ง ใคร ๆ ก็ดี เมื่อเจ้าบ้านวังไปเชิญไปหาตัวคนบ้านอื่นมาในวังในบ้านของตัวเองแล้ว ผู้ที่ต้องเชิญให้มาเองก็ดี แต่มาพูดจาขัดคอกับเจ้าของวัง เจ้าของบ้าน ชกตีกับเจ้าของวังเจ้าของบ้านขึ้นจะตัดสินเอาเป็นบุกรุกไม่ได้

เพราะเจ้าของวังเจ้าของบ้านไปหาเอง ยอมให้เข้าไปเอง

ต่อมาผู้ที่มานั้นคุมสมัครพรรคพวกก็ดี แต่ตัวบุกรุกเข้าไปเอง ไม่มีความยอมแต่เจ้าของวังเจ้าของบ้านก่อน จึงควรว่าบุกรุกได้”...

ประกาศพระบรมราชโองการฉบับนี้ จะเห็นได้ว่าทรงรอบคอบ แม้แต่เรื่องการกล่าวหาว่าบุกรุกบ้าน

ทรงเกรงว่า หากเจ้าของบ้านหรือเจ้าของวังเรียกไปพบแล้วกลับทำร้ายภายในบ้าน มีหน้าซำยังปรักปรำว่าบุกรุกเข้ามาเอง ฝ่ายที่หลงเข้าไปหากก็จะเจ็บทั้งตัว แล้วยังผิดกฎหมายด้วย จึงทรงประกาศล้อมคอกเอาไว้ก่อน

กรมหมื่นถาวรวรยศ กับกรมหมื่นอลงกฎกิจปริษา นั้น ท่านเป็นพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ชั้น ๒ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นพระน้องยาเธอในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงพระเมตตาพระเจ้าน้องยาเธอ และคงจะทรงเกรงพระทัย เพราะกรมหมื่นทั้งสองท่านเป็นผู้ใหญ่แล้ว มีข้าคนบริวารในกรมมากมาย

พระเจ้าแผ่นดินนั้นทรงพระมหากรุณาธิคุณ เป็นห่วงเป็นใยไพร่ฟ้าประชาราษฎร์แต่เจ้านายพระบรมวงศ์บางพระองค์ก็ทรง “เกะกะ” อยู่ ทำให้องค์พระเจ้าแผ่นดินท่านต้องทรงตกอยู่ในพระฐานะ “ก่อกวนไม่เข้าคายไม่ออก”

ยังมีพระบรมราชโองการอีกฉบับหนึ่ง ที่แสดงว่าทรงเป็นห่วงความประพฤติกของพระบรมวงศานุวงศ์ คือ “พระบรมราชโองการประกาศห้ามข้าเจ้านายให้ปิดบังความผิดเจ้านาย”

ข้า—เจ้า ก็คือข้าคนของเจ้านายพระองค์นั้น ประกาศนั้นมีดังนี้

“มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อม ให้ประกาศแก่เจ้ากรม ปลัดกรม สมุห์บัญชี พี่เลี้ยง จางวางในเจ้าแต่ละกรมแล้ว และยังไม่ได้ตั้งกรม ในพระบรมมหาราชวังให้รู้ทั่วกันว่า

ถ้าเจ้านายนั้น ๆ ทำความผิด ความชั่ว ล่วงเกินพระราชกำหนดกฎหมายประการใด ๆ ถึงมิใช่ความกบฏ ประทุษร้าย เป็นความเพียงแต่เสพสุราให้เหลือเกิน จนเสด็จออกไปนอกวัง เที่ยวข่มเหง ทูตราชทูตผู้มีได้มีความผิด

หรือเสด็จไปเที่ยวแข่งชิงเอาทรัพย์สิ่งของราษฎรให้ได้ความเดือดร้อน

เอกสารนี้เป็นเอกสารทสว.น.ว.ส.สำหรับบริการเชิงงานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หรือคบค้าคนสุบผ่นกัญชาฯ ให้เจ้ากรม ปลัดกรม สมุห้บาญชี พี่เลี้ยง จางวาง ว่ากล่าวห้ามปราม แล้วทำเรื่องรามาขึ้นต่อกรมวังไว้เป็รค่านับ มีกำหนดศุภมาสวันคืน วันขึ้นเป็นพยานไว้

ถ้าเจ้านั้นขึ้นทำต่อไปก็ดี หรือไม่เอื้อเพื่อ กริ้วกราดขู่เข็ญแต่แรกว่าดี

เมื่อเป็นดังนี้ก็ให้ยื่นเรื่องราวที่กรมวังอีก ขอให้้นำเรื่องความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทราบได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ตามเรื่องซึ่งที่ความผิด ความชั่วนั้นโดยความจริง อย่าลดย่อนผ่อนให้เบาเลย

บังคับมาจะนี้เพราะเหตุด้วยเจ้ากรม ปลัดกรม สมุห้บาญชี พี่เลี้ยง จางวาง นั้น อย่างธรรมเนียมแต่ก่อนมา ในหลวงทรงตั้งพระราชทานให้ไปกำกับเจ้า เป็นพนักงานดูแลระวังเจ้ามิให้ทำความผิดความชั่ว ต่าง ๆ แลเจ้ากรม ปลัดกรม สมุห้บาญชี พี่เลี้ยง จางวาง เล่าก็ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ได้รับพระราชทานเบี้ยหวัด เหมือนข้าราชการในตำแหน่งทั้งปวง

เหตุดังนี้ เจ้ากรม ปลัดกรม สมุห้บาญชี พี่เลี้ยง จางวาง เหมือนเป็นนายประกันเจ้า.....

ถ้าแลพากันละเลยเสีย ไม่ได้ดูแลระวังเจ้า ให้ทำความผิดความชั่วแล้ว จะมาแก้ว่าไม่ได้มาไม่รู้ก็ดี หรือรู้ความแล้วช่วยปิดบัง กลัวเกรงเจ้านายมากไปกว่าราชการ มิได้ทำเรื่องรามาขึ้นต่อกรมวังให้ทราบทูลพระกรุณาให้ทราบได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทก็ดี หรือทำเรื่องราวไปยื่นต่อกรมวังแล้ว แลเมื่อกรมวังไม่กราบทูลพระกรุณาจนล่วงพ้นกำหนดเจ็ดวันแล้ว เมื่อถึงวันเสด็จออกรับฎีการายฎูร ก็ไม่มาทำเรื่องราวร้องถวายฎีกาให้ทราบได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท จะลงพระราชอาญาทำโทษแก่เจ้ากรม ปลัดกรม สมุห้บาญชี พี่เลี้ยง จางวาง ตามโทษที่เจ้ากระทำความผิดมากแลน้อย

ถ้าได้นำเรื่องรามาขึ้นค่านับต่อกรมวังแล้วเป็นแน่นอน ถึงจะไม่ได้กราบบังคมทูลพระกรุณา เพราะเห็นว่าเป็นการผิดครั้งหนึ่งจะคอยว่ากล่าวห้ามปรามเข้าไม่ได้ทำผิดต่อไปแต่เจ้ากรมนั้นไม่กลัวเกรงแลไม่เอื้อเพื่อ ขึ้นทำต่อไปอีก จึงให้เจ้ากรม ฯลฯ นำเรื่องความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทราบได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท

ต่อครั้งที่สองดังนี้ หากเจ้ากรม ฯลฯ ไม่ยื่นเรื่องราวดังบังคับแล้วนั้น ด้วยเกรงเจ้ามากกว่าราชการแผ่นดิน จนมีผู้อื่นมากว่าความชั่วนั้น ความผิดของเจ้า ทราบถึงพระเนตรพระกรรณก่อนก็ดีหรือมีผู้มาขึ้นเรื่องราวให้ทราบบังคมทูลพระกรุณาก่อนก็ดี จะลงพระราชอาญาเจ้ากรม ฯลฯ ตามโทษมากแลน้อย แล้วจะปรับไหม หักเบี้ยหวัด เสียปีหนึ่งหรือสองปี พระราชทานเป็นรางวัลแก่ผู้นำเรื่องความมากว่า หรือยื่นเรื่องรานั้นตามความฉกรรจ์”...

“เจ้า” ทุกคำในพระบรมราชโองการประกาศคือ “เจ้านาย”

ส่วนในพระบรมราชโองการประกาศฉบับแรกนั้น “ผู้เป็นกรมขึ้น” ในหัวประกาศ เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาค้นคว้า เมื่ออนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า หมายถึงข้าคนซึ่งสังกัดขึ้นอยู่ในกรมที่เจ้านายทั้งสององค์ทรงบังคับบัญชาอยู่
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้